

Sp. S. Dr. Linnæus Hætzgann
Coleccann in Oravica.

pentru trei activități între membri
hivarnici a Asociației:

Propunerea

22

Famìliei de Mocioni

facuta in II. Adunarea generale a Asociatiunii
rom. nationale d'in Aradu

pentru escrierea de concursu la unu opu istoricu despre
inceputulu, decaderea si renăscerea romanismului in
Orientu, care se va premiã cu 100 gâlbini.

Pest'a, 1864.

Cu tîpăriulu lui Trattner-Karolyi.

Handwritten text at the top of the page, likely a title or header, written in a cursive script.

Handwritten initials or a small signature, possibly "J. S."

Journal of the

Handwritten text below the title, possibly indicating the author or the subject of the journal.

Handwritten text in the middle section of the page, possibly a preface or introductory remarks.

Handwritten text near the bottom of the page, possibly a date or a page number.

Handwritten text at the very bottom of the page, possibly a signature or a closing remark.

In adunarea generale a Asociatiunei romane nationale d'in Aradu pentru cultur'a poporului romanu, tienuta in 13/25 optobre 1864, DSA dlu comembru V. Babesi u a propusu precum urméza :

Prè santite dle episcòpe, presiedinte!

Onorata adunare generale!

Insarcinatu de ilustr'a familia de Mocioni ve rogu ca sê-mi dati voi'a a vi face si a vi motivà — in numele si dupa planulu domnlei sale dlui Andreiu de Mocioni — o propunere; despre carea mi place a crede, cumca va aflà unu viu resùnetu in tòte animele, ce batu pentru desvoltarea si progresulu natiunei nòstre. —

Asociatiunea acést'a a nòstra, domniloru, candu s'a urditu ea prin primii ei prè demni urditori, a avutu de a dreptulu in vedere precum scimu, unu scopu mai multu marginitu, localu; dar' aflandu-se ea inca in dorerile nascerei, sentiulu comunu, exprimat prin lipsea comuna si ajutatu de man'a sòrtei — o a generalisatu.

A fostu sê fia o reuniune a fratiloru nostri d'in orasiulu si comitatulu Aradului, unu felu de casînu sêu societate de lectura, ca

multe altele asèmene, dar' impregiurârile au redîcatu-o la insemnetate generale, cu unu destinu maretiu si innaltu, facandu-o de faptore alu inaintarei culturai natiunale romane preste totu.

Deci dara, domniloru, daca organismulu, statutele asociatiunei nòstre au ce-va-si defepte; precum începù a fi acést'a semtitu pre-totuindeni, — defeptele, scadiemintele acelea nu sunt de câtu consecintiele naturale a le concèperei loru primitive, si cauta sê ne adoperâmu a le delaturâ câtu de curendu.

Ide'a s'a nascûtu mica, surgintele ce picurandu prorumpe d'in munte, carele inse de locu ce a resuflatu in lume, intempinatu de setea comune, numai de câtu si-maresce cursulu, unde le lui devinu totu mai abundanti si se prefacu in riu si torinte; adese albi'a lui erâ croita numai pentru unu riurelu. Antâi'a adunare generala, domniloru, ni a infatisiatu — dupa cum credu câ ni aducemu bine a minte, — tîpulu tenerului torinte, cu o apa mândsa, cristalina, portandu si nutrindu in senulu seu multe frumòse sperantie a le natiunei.

Daca pana acum d'in aceste sperantie, prè putine si in prè mica mesur'a s'au realisatu, — daca ap'a riului nostru — in locu de a totu cresce si a fructificâ vâile si camplele, si a pune in miscare spîritele si a desfetâ animele — ea a totu scadiutu, standu adese ori apròpe de a secâ, — caus'a, trist'a cauza cu totii o cundòscemu: câtra sècet'a morale si spirituale de pana aci, s'a insocitu o sèceta

naturale infricosiata, carea a facutu se amoriésca tòta aptîvitatea si tendîntî'a omenésca mai innalta. — Sê multiumimu ceriului, câ ne-a scapatu cu viétia acestu frumosu institutu de acea infricosiata sêceta!

Inse dloru, pe langa tòta mangaiarea nòstra, nu potemu a nu observà si semtî, cumca — am remasu inderetru, si daca am vre sê fimu rigurosî, am potè dice câ — am perdutu unu anu intregu si mai bine d'in viétî'a asociatiunei nòstre. Multu tempu acestu-a, domniloru, candu recuetâmu, câtu de scumpu este tempulu pentru noi, pentru o natiune de seclii scapetata, de seclii leganata in letargiculu somnu alu nepasarei si nesciintiei; candu consîderâmu si calculâmu: câtu avemu sê facemu noi romanii pentru-ca sê le ajungemu pre cele-lalte popore ce de multu au apucatu inainte-ne pre calea culturei si a progresului!

Deci domniloru, in astufelu de impregiurâri, se 'ntielege de sîne cumca e de neaperrata, imperatîva trebuintia, ca — de locu, fâra tòta amanarea sê incèpemu, sê ni desvoltâmu si incordâmu tôte poterile — unulu câte unulu si toti la olalta — spre a suplinî aceea, cu câtu de unu anu si diumetate amu remasu inderetru.

Spre scopulu acestu-a, — incrediendu-se domnî'a sa dlu de M. deplinu, cumca zelulu celu cunoscutu si plecarea spre sacrificie a poporului nostru peste totu si invetiatiiloru lui specialminte, nu va lasà nice un'a d'între frumòsele teme comune si nemidilocite a le aso-

ciatiunei nòstre nerespeptate si neinaintate, — d'in parte-si cu intentiunea de a ridîcà si intemeià vèdi'a asociatiunei nòstre amesuratu innaltului ei destinu, si totu deodata de a dà unu impulsu si nutrementu spîritelu celoru insetate de studîe natiunali, si peste totu de a aduce intr'unu sboru mai rèpede si mai potînte si curagiosu sentiemintele si tendîntiele natiunale, radimatu pre §-ulu 1. lit. d) d'in statute, — se afla indemnatu a se apucà de o tema ceva-si mai straordînaria si mai innalta, carea de multu tempu i s'a nascutu in sùfletu, de multu tempu i ocupa spîritulu, si pentru carea de multu ascepta o ocașune potrivita.

Onorata adunare! Scopulu celu adeveratu, principalu si finalu alu asociatiunei nòstre — dupa cum trebue sê lu cuprîndemu noi ace-lu-a cu mintea si cu anim'a, si dupa cum se pòte elu deduce si d'in esînti'a statutelu nòstre — e, si cauta sê fia :

desceptarea poporului romanu d'in somnulu nesciintiei si alu nepasarei;

desceptarea, inaintarea si cultivarea sem-tiului moralu si natiunale la poporulu nostru;

desceptarea, si punerea in lucrare, si conducerea poteriloru lui spîrituali, — tote aceste spre scopulu supremu alu umanitatci, spre
civilisatiune, adeca spre ajungerea si asecurarea prosperitatei lui morale si materiale.

Procesulu, lupt'a pentru acestu scopu, credu cã nime nu se mai indoiesce, cumca a inceputu ; acestu procesu, acêsta lupta decurge la noi, precum bine scimu si sentimu — in tote

sferele vietiei publice — de diecenle, si d'in di in di totu mai seriosu si cu mai mare intensivitate. —

A cercetà prin ce fase a trecut poporul nostru de la cea mai insemnata epoca, de la descalecarea sa in Daci'a sub Traianu, — cum a infloritu elu ca colonia italica, cum si prin ce a decadiutu elu, — cum a fostu elu adese prè apròpe de peritu, si — cum a renascutu elu ca *natiune romana in orientu*; cum a inceputu elu a se desvoltà, si cultivà, si realisà ca atare — in contr'a tuturor celoru mai rafinate intrige si celoru mai ne-amice cercustâri, — domniloru, ce studîu pòte fi mai formos si mai interesante pentru unu capu romanu ageru, pentru o anima romana zelosa, pentru unu condeiu romanu bine deprinsu! — si domnii mei, in tempulu de fatia, in pusetiunea nòstra, in luptele nòstre spirituali, ce materia ar' pòte fi mai demna de studîu, — ce studîu mai nutritoriu de sperantia, — ce sperantie mai incuragiatòrie de animele cele amice, si descuragiatòrie de sufletele cele ne-amice!

O drama mai minunata, mai marétia, mai interesante, de câtu sòrtea natiunei romane, — asiè credemu, câ n'a esitu d'in man'a creaturului. — O sòrte mai grea, o esîstintia mai amara, o proba mai lunga ca a romanului, abiè se pote sê mai fia fostu ursîta cui-va; si — d'in tòte acestea romanulu a esitu invincatoriu.

Cine se 'ndoiesce, deschida Istori'a, deschida-si ochii, caute 'mpregiurulu seu si — se va convinge.

Ordele cele selbatece si barbare, cele ce mai multu ca diece secli au trieratu crucisiu si curmedisiu tôte partile daciiloru, — ele au curmatu florea coloniiloru italice, au cutrupitu cultur'a romana in orientulu Europei, au stinsu viéti'a publica a poporului, au impilatu acestu poporu nobilu si gloriosu — pana la pamentu, — dar' esîstinti'a lui si consciinti'a lui romana, caracteriulu lui romanu — nu l'au potutu nemiçi!

Grecismulu, slavismulu, magiarismulu si intru câtu-va si germanismulu, au atacatu de adreptulu spiritulu poporului; cele d'antâie, secle intregi i-au calcatu limb'a in picióre; i-au desnatiunalisatu tierele si biserica, si nobilimea, si intieliginti'a, si tóta viéti'a publica, ma au inceputu a faurî planuri spre a-i desnatiunalisâ pana si vetrele si familiile; — dar — tôte 'ndesiertu!

Intrig'a si netoleranti'a religiósă, proselitismulu muhamedanu, calvinii si iesuvitii — cu cele mai dîavoiesci midilóce, cu torture cumplite si cu mii de amagele rafinate s'au opintîtu a-i surupâ sentiulu si spiritulu celu moralu, consciinti'a cea curata; — multa si mare stricatiune i-a casiunatu; — dar — in fine — tôte 'ndesiertu!

Popòrele conlocuitóre, unele ginti venite si primite la noi cu bratiile deschise, secle intregi au conspiratu asupra-ne, ne-au degradatu in pro-

priele noastre patrie la sôrtea de sclavi, ne-au despoiatu de tôte drepturile umane, ba chiaru prin legi si in fapta ne-au dechiaratu de morti si ingropati pentru totu de-un'a ; — nu e elementu giuru in pregiurulu nostru si in midilocalulu nostru, carele sê se póta laudà, câ ni-a fostu amicu, câ ne-a crutiatu, câ n'a lucratu ori intrigatu secle intregu in contr'a nòstra ; — ceriulu si pamentulu se pare câ s'au intovarasitu in contra-ne, — dar — tôte 'ndesiertu !

Ce se dicu despre luptele, si intrigele, si suferintiele cele moderne ; — ce. despre sacrele incordari de poteri impreunate a le poporului si intielegintiei nòstre pre campulu fapteloru, si alu poltîcei, si literaturai ; — ce despre rarul zelu natiunalu ce se manifestéza pre totu-indeni, despre dese sacrificie ce intempinâmu ; despre imposantea atîtudîne de caracteru ce observâmu in tôte partile locuite de romani ? !

Romanulu, domniloru, ca finiculu s'a ridîcatu d'in mormentulu seu, si-a scuturatu de pre facia cenusi'a rusinei in carea l'a fostu ingropatu ne-amicii, si-a luat sborulu seu câtra destinulu seu celu inaltu, providentialu, — incetu, cu cumpetu, fâra ura si patîma, fâra frica si sfiala. — Spiritele barbatiloru sei celoru mari, ale martîriloru sei — i-au defiptu si pregatîtu calea ; man'a provedîntiei prin midilocirea barbatiloru sei celoru bravi si credînciosi lu conduce ; — elu totu luptandu-se, si totu suferindu, pasiesce inainte pre vediute, precandu contrarii lui pre vediute repasiescu. Cine va

decónosce, cine va cutedià a negà acestu fenomu minunatu — domniloru!

Eca-va in scurtu schitiata acea drama imposanta, ace'a combinatiune manina a providintiei, carea cu graiu de tunetu striga si anuncia lunei:

Cumca natiunea romana nu e nimicivera in oriente;

Cumca procesulu desvoltarei si inaltiarei ei nu se póte impededà mai multu;

Cumca inflorirea si marirea ei sunt asecurate prin conduil'a ei; prin urmare:

Cumca contrariilor ei, vediuti si nevediuti, domestici si straini, nu li remane, de câtu, ca se capituleze inaintea geniului ei, si sê-i caute si sê-i cultîveze amici'a; in fine

Cumca înáltulu regimu de statu are totu cuventulu si interesulu, si imperatîv'a detorintia — de a multumì acésta brava natiune, de a o spriginì si inaintà in sborulu si lupt'a desvoltamentului ei, si de a se — radimà pe ea!

In scurtu, onorata adunare, — unu opu literariu, o scriere istorica, carea intemeiata pre adeverulu trecutului si pre realitatea presîntelui nostru, cu argumintele cele impunetórie ale logicei si matematice — se redíce si se impintîne spiretulu si increderea natiunale pre de o parte, éra pre de alta parte sê arete de desiérte si sê le descuragieze tóte tendîntiele cele ne-amice indreptate in contra-ne — unu opu ca acestu-a, o *Istoria* cum asiu dice a *destineloru, séu a inceputului, decaderei si renascerei romanismului in oriente*, — scrisa intr'o limba câtu

de populara si usioru de priceputu, intr'unu stilu dulce si melancolicu, acomodata animei romanului, cu o ortografia câtu mai sîmpla si usiôra, tienendu ea cumpen'a intre legile fonetice si a le etîmologiei, — asiè credemu câ ar fi fôrte la tempu si de unu folosu si importantia enorme.

Asiè-dara, domnii mei, ilustr'a familia de M. vi propune prin mine, ca onorat'a adunare generale a asociatiunei nôstre, in sirulu aptîvitatei sale presente se decreteze a escrie numai de câtu concursu pentru unu atare *opu istoricu*, socotesce cumca ca premiu pentru acelu-a, o suma de *un'a suta de galbeni imperatesci* ar corespunde; éra apoi spre crutiarea fondului asociatiunei pentru cele lalte multe lipse a le sale, illust. familia se oteresce a luà ea asupra si pentru asociatiune, solvirea acelei sume.

Dorinti'a acestei familie aru fi, domniloru, ca opulu ce v'a proieptatu, sê nu fie prè voluminosu, pentru-ca sê nu fatigeze pré multu pre lectori. Totu-si in privinti'a acést'a nu voiesce a merge mai departe de câtu a-si esprime parerea, câ opulu acestu-a sê se cuprinda *numai d'intru unu tomu*.

Câtra acést'a, dorinti'a acestei familie ar fi, ca opulu acestu-a *sê fie precâtu numai se pôte, in tîta privinti'a perseptu*, câtu mai deplinu corespundiatoriu ideei si tientei sale, demnu de a se presentà tuturoru sfereloru lumei cei mari.

Mai de parte, dorinti'a familiei de Mo. cioni ar fi, ca opulu de care e vorb'a, in partea sa precumpenitória sê se ocupe de tempulu

mai nou, de procesul renascerei noastre nationale, si anume de luptele, episoadele, tendintile, evenimintele politice, la cari au luat parte si generatiunea de azi, urmarindu elu cu o critica nepartiala caracterulu comportarei acelei-a, carele anume de la 1848 incóce, ca unu firu rosiu se protrage prin toti pasii, si toate misi-carile natiunei noastre.

Asemenea ar fi dorintia, ca — de-si opulu acestu-a va trebui a cuprinde intréga romanime d'in orientulu Europei, totu-si — fiindu pusetiunea, sórtea, luptele si suferintiele romaniloru d'in Austria — fara indoiele multu mai grele, mai interesante, si importante, — de Istori'a si sórtea acestoru-a sê se ocupe elu specialminte.

In fine, dorinti'a ar fi, ca opulu ce se va afla deplinu corespundietoriu si se va premia, sê se tîpareasca si respandésca prin onorat'a acésta asociatiune, spre cascigulu moralu si materialu alu asociatiunei, care cascigu in tota privintia póte sê fie fórté insemnatu, daca magistratur'a acestei asociatiuni va scî indemnà si engagià pre toti prédemnii membri ai asociatiunei la cumperarea, respandîrea, cetîrea si apretiuirea lui.

Concursulu ar fi ca sê se publice de câtra onorat'a asociatiune cu modalitatea usîtata in astu-felu de casuri. Socotîmu câ unu terminu de unu anu de dile nu ar fi pré multu pentru tem'a de materia si insemnetatea mai susu atînsa; ba credemu câ daca pana la vinitórea nostra adunare generale, in ori ce chipu s'ar mani-

festà lips'a, terminulu de unu anu ar mai poté fi si prolungitu.

Programulu opului intentiunatu credemu câ s'a desfasiuratu mai in susu destulu de chiaru ; cu tôte acestea Ilustritatea sa dlu Andreiu de Mocioni va fi bucurosu paratu a dà tuturoru acelu-a ce voru semtî capacitatea si voru avè voi'a de a se apucà de acést'a lucrare, ori ce desluciri mai de aproape si a le servì cu unele date si documinte, de acaroru esîstintia pré putieni voru fi si sciindu.

Totu DSA si-reserva pentru cea mai de apròpe adunare generala a face propunerile de lipsa in privinti'a barbatiloru ce voru avè a formà o comisiune d'in partea asociatiunei spre a censura si dejudecà valorea opuriloru de concursu, si in privinti'a reguleloru de cari voru avè a fi condusi acei censori la functiunea loru.

Asemenea si-reserva domni'a sa, a face la tempulu seu propunerile recerute si a pune premiele cuvenite pentru traducerea si tîparirea opului celui premiatu in limbele lumei mari si culte. —

Acestea d'in insarcinarea, si in numele, si dupa planulu domniei sale propunendu si desfasiurandu, rogu d'in parte-mi pre onorat'a adunare, ca incuviintiandu acésta propunere, sê binevoiésca a si luà la protocolu, si a insarcinà pre onoratulu dîrectoratu cu ne 'ntar-diat'a ei punere in lucrare. —

Acésta propunere primindu-se de către adunarea generală în totu cuprinsulu seu cu unanimitate de voturi și pe langa manifestarea celei mai via multiamiri către ilustr'a familia de Mocioni, pe temeiulu și în urm'a conclusului adunării generali d'în aceeași di sub nrulu 9, subsemnatulu dîrektoratu escrie concursu pentru unu opu istoricu după programulu mai susu desfasiuratu, încependu de la 1. Diecem. 1864 pe unu anu, cu acelu adausu, ca opurile de concursu curatu și legibilu scrise, și prevediuta cu o devisa, pe langa o epistola sîgilata și prevediuta cu aceeași devisa, și în launtru seu cuprindiendu numele autorului, sê se tramitia către acestu dîrektoratu.

Datu d'în siedinti'a dîrectoriale tienuta în Aradu în 17/29 opt. 1864, — amesuratu decisiului Nr. 8.

Dîrektoratulu asociatiunei rom. nazionali d'în Aradu pentru cultur'a poporului romanu. —

